

Daterat Moskva – Rysslands väg leder bort

av Stig Fredriksson.

Samtal mellan författaren och Ulrika Knutson i ABF-huset 2I/1 2010.

Stig Fredriksson, SVT:s utrikeskommentator och eminente Rysslandskännare presenterade i samtal med Ulrika Knutson sin nyutkomna bok – dagen efter publiceringen! -'Daterat Moskva. Rysslands väg leder bort', Carlssons förlag.

Z-salen var smockfull av intresserade och engagerade lyssnare och stämningen under kvällen förhöjdes ytterligare genom att samtalet interfolierades av Södra Bergens Balalajkors virtuosa framträdande.

Jag kom på mig själv att under samtalet tänka på en episod i mitten av 90-talet då jag under ett besök i S:t Petersburg var på väg till ryska vänner och arbetskamrater en smällkall februaridag. Jag genade igenom en av de små parkerna i stan på väg mot Tjajkovsky-gatan och på gångvägen skyndade väl påpälsade människor till jobbet precis som jag. Vid utgången från parken fanns då – den är borta nu – en staty av Lenin, en ”vänlig” Lenin i markhöjd och med liksom samtalande med sina åhörare – han höll en bok i handen.

Alla rusade emellertid förbi och ingen gav sig tid att betrakta Lenin. Marken och trädens grenar var täckta av snö som fallit under natten, morgonsolen gnistrade. Ingen bekymrade sig som sagt om Lening utom en person, en äldre kvinna väl påpälsad med filtstövlar och dubbla sjaletter. Hon stod ett par meter från Lenin och vojade sig och hon rörde sig i sidled liksom beskärmande sig. Jag stannade upp bakom henne och hörde henne säga upprepade gånger för sig själv ”Varför? Varför?” Så vände hon sig mot mig och upprepade sin fråga men nu riktad till mig. ”Varför?”

Lenin med snö på hjässan, belyst av solen, var försedd med en stor röd clownnäsa. Jag kunde naturligtvis inte svara henne men jag tror jag förstod hennes fråga. ”Den gode ledaren” för sovjet-samhället, respektlöst försedd med clownnäsa, förlöjligad.

Samtalet i Z-salen handlade mycket om att artikulera frågan ”varför” – varför är Ryssland på väg bort från den öppna attityd gentemot väst som Gorbatjov och senare Jeltsin intog, varför en utveckling mot ett allt mer auktoritärt styre först under Putin och nu under Putins och Medvedevs dubbelkommando, varför en allt hårdare styrning av medierna (och en allt farligare tillvaro för kritiskt granskande journalister)?

Stig Fredriksson berättade att han i sin bok – skriven på plats i Moskva under sommarsemestern 2009 – ger uttryck för den sorg han upplever då han betraktar utvecklingen i Ryssland. Ingalunda en utveckling med nostalgi och längtan tillbaka till socialismen i sovjetisk tappning utan ett samhälle där makteliten med nästan alla medel försvarar sina positioner. Alla initiativ till samhällsförändringar kommer uppifrån, dynamiken och kreativiteten från 90-talet är bortblåst.

De svar som gavs under samtalet var på många sätt övertygande. Efter sovjetsystemets fall var Ryssland mer eller mindre prisgivet och maktlöst. Den forna supermakten förnedrad och invaderad av NGO:s som i – oftast ineffektiva – punktinsatser skulle göra livet drägligare för de ryska medborgarna och framför allt: förlusten av de baltiska staterna, Ukrainas, Georgiens och Vitrysslands frigörelse. Den usla ekonomin, valutautflödet, de blottlagda sociala problemen – alkoholismen, arbetslösheten, befolkningsminskningen. Ryssland var en stormakt för att uttrycka det banalt, en f d supermakt, nu ett samhällssystem på fallrepet, i ett bottenläge.

Putins makövertagande har inneburit att de ryska medborgarna återvunnit något av sin självrespekt och sin stolthet över nationen och regimen har gynnats och gynnats fortfarande av ekonomins uppgång de höga oljepriserna och naturgasens begärlighet.

Fanns och finns det överhuvud någon annan väg än bort från 90-talet för Ryssland. Kommer toppstyrningen och elimineringen av demokratiska spelregler att fortsätta och fördjupas eller finns en väg tillbaka från vägen tillbaka? Samtalet kunde naturligtvis inte ge besked på den punkten – inte minst osäkert är det vem som har den verkliga makten – Putin eller Medvedev. Är de samkörda och medspelare eller finns det ett inte uttalat spänningsförhållande dem emellan?

Bland alla intressanta resonemang från Stig Fredrikssons sida vill jag till slut framhålla hans återhållna förakt för den svenska tolkningen av utvecklingen i Ryssland – här hänvisade Stig Fredriksson till ledande svenska politiker som uttrycker föreställningen att man i Ryssland är på väg att återgå till Stalinkulten. Nonsens!

Till slut. Samtalet ledde fram till slutsatsen att det enorma behovet av modernisering och effektivisering som existerar i Ryssland inte kan åstadkommas i det auktoritära samhälle som nu är förhärskande. Man kan se de starkt förbättrade relationerna mellan Ryssland och Kina i detta perspektiv. Men också här riskerar Ryssland att komma på efterkälken!

Bengt Börjeson